

Розділ 3. Заповідування і заповідні території

- 3.1. Заповідування.
- 3.2. Критерії відбору заповідних територій.
- 3.3. Класифікація заповідних територій.
- 3.4. Типи користування заповідними територіями.
- 3.5. Охорона та контроль за дотриманням режиму на заповідних територіях.
- 3.6. Загальна характеристика різних типів заповідних територій.

3.1. Заповідування

Заповідування – слово староруське й означає "заборона". Заповідування базується на положеннях, де в певних ситуаціях суспільного життя вироблюються і застосовуються певні заходи щодо обмеження, заборони користування певними територіями, визначеними як заповідні.

У стародавні часи потреби у створенні таких територій, де б заборонялась господарська діяльність людини, не було, оскільки і кількість населення, і засоби виробництва не могли створити такий тиск на природу, який би руйнував її здатність до самовідновлення. Хоча вже в стародавні часи людина заповідувала ті чи інші об'єкти природи з рослинного і тваринного світу з метою більш раціонального їх використання. Вперше висловлювання про руйнівний вплив почали з'являтися два століття тому. Так, на початку XVIII століття французький мислитель і філософ Ж.Ж. Руссо (1712-1778) писав, що людина завдає шкоди природі. Його турбував інтенсивний розвиток техніки.

Поняття охорони природи мало різне значення у різні періоди історії. Сучасного смислового навантаження цей термін набув після першого Міжнародного з'їзду з питань охорони природи, що відбувся у 1913 році.

У кінці XIX – на початку XX століть охорона природи та заповідна справа розглядалися як охорона окремих виснажених територій (об'єктів) природи шляхом вилучення їх з господарської діяльності. З часом більшість заходів щодо охорони природи і заповідної справи зводились до створення перших заповідників, де забороняли полювання на рідкісних і зникаючих видів тварин, до охорони унікальних пам'ятників природи.

Нині заповідна справа – це розробка і здійснення комплексних і системних заходів щодо оптимізації взаємовідносин людини і природи.

Заповідний об'єкт – просторовий природний об'єкт, що має свій статус, призначення та використання.

Головна задача заповідних територій – охороняти як окремі об'єкти природи, так і середовище на великих, спеціально виділених територіях.

Заповідні території є еталоном певних ландшафтів та екологічних компонентів. Вони допомагають установити, в якому напрямку і як швидко змінюються природні ландшафти, їх рослинність і тваринний світ.

Заповідна справа активно розвивається понад сто років. І в першу чергу вона пов'язана з тим, що заповідні території вилучаються з господарського користування.

Створення заповідників спочатку було тісно пов'язане з мисливством. Завдяки діяльності заповідників були врятовані від знищення і поновлені до промислового використання соболь, бобрині, сайгаки, інші цінні мисливські тварини.

Заповідники стали своєрідними великими науково-дослідними закладами. Вони працюють комплексно, охороняючи цілі ландшафти.

Теорія заповідної справи ще не повністю оформилась, часто з цього приводу ведуться наукові дискусії. Наприклад, чи можна допускати діяльність людини на території заповідника, чи вона повністю забороняється.

Людина стрімко змінює поверхню планети. Де межі цього процесу? І що буде, якщо зникнуть первинні ландшафти, корінні біогеоценози? Чи не несе надмірне перетворення обличчя Землі загрози всьому майбутньому?

Екологічна рівновага підтримується міриадами різноманітних зв'язків між усіма складовими частинами біосфери. Але ці можливості не безмежні. Заповідники потрібні в кожній географічній зоні і підзоні, і вони повинні бути достатніх розмірів, що забезпечує їх самозбереження. Заповідники потрібні в усіх типових ландшафтах, лісах, тундри, пустелі, в горах, на водоймах – в усіх куточках країни.